

Warszawa lutego 2024 r.

Szanowny Pan
Jacek Bilewicz
Prokurator Krajowy
ul. Postępu 3
02-676 Warszawa

**Postulaty Amnesty International
kierowane do Prokuratora Krajowego
w celu podjęcia dostępnych działań zmierzających do poprawienia sytuacji praw
człowieka w Polsce**

W ostatnich latach byliśmy świadkami wykorzystywania narzędzi prawnych przez polskie organy ścigania, które były skierowane m.in. przeciwko obrońcom praw człowieka, aktywistom oraz innym osobom korzystającym ze swoich konstytucyjnych praw i wolności do zmanifestowania niezgody na politykę państwa w obszarze praw człowieka. Wykorzystywanie narzędzi prawnych w celu kryminalizacji i utrudniania działań w celu ochrony oraz promocji prawa człowieka może doprowadzić do efektu mrożącego i ograniczyć możliwości wpływania na rzeczywistość przez społeczeństwo obywatelskie.

Jako Amnesty International przyglądamy się temu trendowi z wielkim niepokojem i apelujemy do Prokuratury Krajowej o podjęcie adekwatnych działań, przede wszystkim poprzez skierowanie wniosku do Prokuratora Generalnego o wydanie wytycznych dotyczących metodyki prowadzenia postępowania przygotowawczego na podstawie art. 60 ust. 1 ustawy Prawo o prokuratorze z dnia 28 stycznia 2016 (Dz.U.2023.0.1360) w zakresie:

I. Wzmocnienia ochrony prawnej osób LGBTI

Amnesty International apeluje o:

- zaprzestanie wykorzystywania narzędzi prawnych do prześladowania osób aktywistycznych za ich pokojowe działania podejmowane na rzecz praw człowieka, w tym dokonanie przeglądu aktualnych postępowań toczących się w sprawach (faza *in rem*) i przeciwko (faza *ad personam*) osób aktywistycznych pod kątem możliwości ich umorzenia oraz przeglądu spraw prawomocnie zakończonych pod kątem możliwości ich wzruszenia w drodze nadzwyczajnych środków zaskarżenia;

- wzmocnienie bezpieczeństwa uczestników Marszy Równości i innych zgromadzeń osób LGBTI poprzez skuteczne ściganie przestępstw motywowanych uprzedzeniami (przestępstw z nienawiści);
- stosowanie dobrych praktyk¹ w postępowaniach o uzgodnienie płci z art. 189 kodeksu postępowania cywilnego i przeglądu tych spraw pod kątem zasadności włączania się do nich prokuratora.

Postulaty te znajdują oparcie w: badaniach przeprowadzonych przez Amnesty International w zakresie praw osób LGBTI, których wyniki opisano w raportach: *“Byliśmy traktowani jak przestępcy”: od atmosfery wrogości po nękanie osób broniących praw LGBTI²* oraz raport *Dotknięci przez nienawiść, zapomniani przez prawo³*, wyrokach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka m.in. Przybyszewska i inni przeciwko Polsce (skarga nr 11454/17 i 9 innych), rekomendacjach Komisarza Praw Człowieka Rady Europy.

II. Zakończenie postępowań w sprawach dotyczących obrońców praw człowieka udzielających pomocy humanitarnej na granicy

Amnesty International apeluje o:

- dokonanie przeglądu aktualnych postępowań toczących się w sprawach (faza *in rem*) i przeciwko (faza *ad personam*) osobom aktywistycznym w związku z pomocą humanitarną na granicy pod kątem możliwości ich umorzenia oraz przeglądu spraw prawomocnie zakończonych pod kątem możliwości ich wzruszenia w drodze nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Podczas kryzysu humanitarnego na granicy polsko-białoruskiej w pomoc osobom uchodźczym zaangażowały się liczne osoby aktywistyczne. Amnesty International informowała, że pomoc humanitarna niesiona przez aktywistów obejmowała m.in. zaopatrywanie osób migrujących w koce, termosy, czystą wodę czy jedzenie⁴. W części przypadków polskie państwo odpowiadało kryminalizacją aktywistów, a organizacje społeczne donosiły⁵ o przypadkach osób, którym postawiono zarzuty organizowania nielegalnego przekraczania granicy (art. 264 § 3 k.k.) lub pomocnictwa w organizowaniu nielegalnego przekraczania granicy (art. 18 § 3 k.k. w zw. z art. 264 § 3 k.k.), co najmniej jednym przypadku, w którym wszczęto przygotowanie przygotowawcze w związku z ułatwianiem pobytu w Polsce osobom niemającym prawa do zgodnego z przepisami pobytu na terytorium RP (art. 264a k.k.) oraz co najmniej jednym przypadku, w którym postawiono zarzut udzielenia pomocy w nielegalnym przekraczaniu granicy (art. 49a § 2 k.w.). Działalność aktywistów, którzy na własną rękę niosą pomoc humanitarną jest niezbędna dla ochrony praw człowieka, w sytuacji, w której z tego zadania nie wywiązuje się państwo.

¹ Rzecznik Praw Obywatelskich, Postępowania w Sprawach o Uzgodnienie Płci, Przewodnik dla Sędziów i Pełnomocników, 2020, https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Postepowania_w_sprawach_o_ustalenie_plci.pdf

² Z treścią raportu można zapoznać się pod poniższym linkiem: <https://www.amnesty.org.pl/bylismy-traktowani-jak-przestepcy-historie-represji-polskich-aktywistow-ek-lgbti-raport-amnesty-international/>

³ Z treścią raportu można zapoznać się pod poniższym linkiem: https://www.amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2015/09/hate_crimes_report_-_POLISH_-_WEB.pdf

⁴ Amnesty International, Polska: Okrucieństwo zamiast współczucia na granicy z Białorusią, 11.04.2022, <https://www.amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2022/04/Raport-Amnesty-International-POLSKA-OKRUCIENSTWO-ZAMIAST-WSPOLCZUCIA-NA-GRANICY-Z-BIALORUSIA.pdf>

⁵ Helsińska Fundacja Praw Człowieka, *Gdzie prawo nie sięga. Raport Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka z monitoringu sytuacji na polsko-białoruskiej granicy*, 30.06.2022, https://hfpr.pl/upload/2022/12/raport_gdzie_prawo_nie_siega-hfpc-30062022_1.pdf

Na granicy polsko-białoruskiej od 2021 roku trwa kryzys humanitarny a niesienie pomocy humanitarnej pozostaje priorytetem.

Kryminalizacja osób niosących pomoc humanitarną na granicy stoi w sprzeczności ze standardami międzynarodowymi wynikającymi z aktów prawa międzynarodowego ratyfikowanych przez Polskę. Deklaracja ONZ w sprawie obrońców praw człowieka stanowi w art. 1, że "Każdy ma prawo, indywidualnie i wspólnie z innymi, promować i dążyć do ochrony i egzekwowania praw człowieka i podstawowych wolności na poziomie krajowym i międzynarodowym". Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka (OHCHR) wyjaśniło ponadto, że każda osoba może być obrońcą praw człowieka, jeśli działa na rzecz jakiegokolwiek prawa człowieka w imieniu jednostek lub grup. Innymi słowy, obrońcą praw człowieka może być osoba bez względu na wiek, zawód, narodowość lub przynależność do innej grupy społecznej, która wypowiada się przeciwko naruszeniom i łamaniu praw człowieka lub promuje prawa człowieka w inny sposób. Osoby mogą być uznawane za obrońców praw człowieka niezależnie od tego, czy spędzają całe swoje życie na promowaniu i ochronie praw człowieka, czy robią to tylko okazjonalnie, a nawet jednorazowo.⁶ Obrońcy praw człowieka mają prawo do podejmowania pokojowych działań i wypowiadania się w celu zapobiegania naruszeniom praw człowieka, wspierania ofiar naruszeń praw człowieka, poszukiwania i rozpowszechniania informacji dotyczących praw człowieka oraz monitorowania i krytykowania działań władz i innych wpływowych podmiotów, bez obawy przed atakiem lub represjami.⁷ Obowiązek Państwa do ochrony praw obrońców przed naruszeniami popełnianymi przez podmioty państwowe i niepaństwowe wynika z podstawowej odpowiedzialności i obowiązku każdego Państwa do ochrony wszystkich praw człowieka.⁸ Prawo do obrony praw człowieka nie może być nadmiernie ograniczane, krępowane ani karane.

III. Zakończenie postępowań toczących się w sprawach (faza *in rem*) i przeciwko (faza *ad personam*) dotyczących wspierania osób potrzebujących aborcji

Amnesty International apeluje o:

- dokonanie przeglądu aktualnych postępowań toczących się w sprawach (faza *in rem*) i przeciwko (faza *ad personam*) dotyczących wspierania osób potrzebujących aborcji pod kątem możliwości ich umorzenia oraz przegląd spraw prawomocnie zakończonych pod kątem możliwości ich wzruszenia w drodze nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Amnesty International w swoim raporcie *Ruch nie do zatrzymania*⁹, przypomina, że kryminalizacja aborcji wywołuje „efekt mrożący”, który wpływa negatywnie na dostępność świadczeń ochrony zdrowia i prowadzi do zwiększenia skali możliwej do uniknięcia śmiertelności i zachorowalności matek. Kryminalizacja aborcji zmusza kobiety, dziewczęta i osoby w ciąży do podejmowania niebezpiecznych, potajemnych prób zrobienia aborcji i tym samym ryzykowania zdrowia i życia. Kryminalizacja tworzy bariery także dla innych usług z zakresu zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego, jak opieka po poronieniu i po aborcji. Jeśli

⁶ Biuro Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka, Human Rights Defenders: Protecting the Right to Defend Human Rights [Ochrona prawa do obrony praw człowieka], 1 kwietnia 2004, <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/FactSheet29en.pdf>, s. 11.

⁷ Deklaracja ONZ w sprawie prawa i odpowiedzialności jednostek, grup i organów społeczeństwa w zakresie promowania i ochrony powszechnie uznanych praw człowieka i podstawowych wolności, 8 marca 1999, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/770/89/PDF/N9977089.pdf?OpenElement>

⁸ MPPOiP, Artykuł 3, 16 grudnia 1966, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>; Konwencja Europejska, Artykuł 1, 4 listopada 1950, https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG

⁹ Dostępny w linku poniżej: <https://www.amnesty.org.pl/unstoppable-movement-publikacja-raportu/>

osoby wiedzą, że ryzykują zgłoszenie na policję, oskarżenie i uwięzienie za poronienie, mogą zrezygnować z przysługującej im pomocy. Kryminalizacja aborcji wplątuje personel ochrony zdrowia w konflikt pomiędzy etycznym i zawodowym obowiązkiem udzielania najlepszej możliwej opieki, a lękiem o odpowiedzialność karną w przypadku złamania szkodliwego prawa.

Amnesty International rozwija argumentację na temat potrzeby uchylecia art. 152 § 2 kk i dekryminalizacji aborcji w Opinii do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny z 23 stycznia 2024 r.¹⁰

Postulaty te znajdują oparcie w badaniach przeprowadzonych przez Amnesty International w zakresie praw seksualnych i reprodukcyjnych m.in. a także w wyrokach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka m.in. Tysiąc przeciwko Polsce (5410/03) oraz M.L. przeciwko Polsce (40119/21), jak i wytycznych Światowej Organizacji Zdrowia oraz rekomendacji GREVIO z 2021 roku.

IV. Zakończenie postępowań w sprawach dotyczących obrońców praw człowieka toczących się na podstawie Kodeksu Wykroczeń

Amnesty International apeluje o:

- dokonanie przeglądu aktualnych postępowań toczących się w sprawach (faza *in rem*) i przeciwko (faza *ad personam*) obrońcom praw człowieka ściganych na podstawie Kodeksu Wykroczeń za korzystanie z konstytucyjnych praw i wolności, w tym zwłaszcza wolności zgromadzeń, pod kątem możliwości ich umorzenia oraz przegląd spraw prawomocnie zakończonych pod kątem możliwości ich wzruszenia w drodze nadzwyczajnych środków zaskarżenia

W ostatnich latach przybrało na siłę instrumentalne stosowanie przez władzę Kodeksu wykroczeń do tłumienia aktywizmu, a zwłaszcza szeroko rozumianych protestów. Jest to szczególnie niebezpieczna praktyka, gdyż nie wymaga inwestowania dużych nakładów finansowych a pozwala uciszyć krytyków, dziennikarzy czy aktywistów. Wolność pokojowych zgromadzeń i swoboda wypowiedzi to wartości kluczowe dla debaty publicznej, koniecznej w demokratycznym państwie prawa. Postulat ten znajduje oparcie w analizie Amnesty International: *Dajcie mi człowieka a znajdzie się paragraf. O instrumentalnym stosowaniu kodeksu wykroczeń do tłumienia protestów*⁵.

Z wyrazami szacunku
Anna Zdaniec

¹⁰ Opinia dostępna pod tym linkiem:

<https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/O/A0FBBE14D76CBEC1C1258AB400513768/%24File/176-001.pdf>